

Αριστοτέλης Γραμματικάκης

Ένας αξιόλογος Άνθρωπος, ένας θερμός Οροπεδιώτης

Όταν το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Τζερμεδιανών Αττικής « Ο Κρόνος» μου έκανε την τιμή να με προτείνει ομιλητή στην σημερινή εκδήλωση , βρέθηκα σε δίλημμα: Η μικρή, περιστασιακή θα την έλεγα γνωριμία μου με τον Αριστοτέλη Γραμματικάκη, το μέγεθος και το πολυσύνθετο της προσωπικότητας του με προβλημάτισαν αν θα έπρεπε να αποδεχτώ την τιμή, όταν μάλιστα δεν διέθετα παρά ελάχιστα στοιχεία για τον τιμώμενο. Η πρώτη μου αντίδραση λοιπόν ήταν μάλλον αρνητική. Γιατί η γνωριμία μου με τον Αριστοτέλη Γραμματικάκη ούτε μεγάλη ούτε παλιά ήταν. Δεν συνέβαινε όμως το ίδιο με τον Τέλη Άλκη της λογοτεχνίας και τον «Χρονογράφο» της Μεσογείου Και οι δύο ήταν παλιοί και καλοί μου γνώριμοι. Θα ζητούσα λοιπόν την βοήθειά τους, την οποία θεωρούσα δεδομένη μέσα από τα γραπτά τους.

Εκτός τούτου και η μεγάλη αγάπη προς την κοινή γενέτειρα, το Οροπέδιο Λαυσηθίου, υπήρξε ένας επί πλέον λόγος αλλαγής άποψης.

Έτσι ύστερα από ωριμότερη σκέψη και καλύτερη εκτίμηση της κατάστασης, δέχτηκα να είμαι ομιλητής στην παρούσα τιμητική εκδήλωση για ένα εκλεκτό συντοπίτη μου.

Μη παραξενευτείτε λοιπόν που κατά την διάρκεια της ομιλίας μου θα αναφέρομαι συχνά στον Τέλη Άλκη και στον «Χρονογράφο» και κάποτε θα κάνω χρήση αυτοσυίων αποσπασμάτων από τα κείμενά τους. Με τον τρόπο αυτό όχι μόνο με συνδράμουν, αλλά και μετέχουν ενεργά στη σύνταξη της ομιλίας μου. Και προς ενημέρωση: Ο Τέλης Άλκης και ο «Χρονογράφος» είναι το ίδιο πρόσωπο, που μερικές φορές υπογράφει και με τα αρχικά ΑΚΓ, δηλαδή Αριστοτέλης Κωνσταντίνου Γραμματικάκης, ο μεγάλος Τζερμεδιανός, που τιμούμε σήμερα.

Πληροφορίες και στοιχεία για την προσωπικότητα του τιμωμένου άντλησα, εκτός από τα ίδια τα δημοσιεύματά του (τα χρονογραφήματά του αποτελούν αληθινές βιογραφικές αναφορές και ιερό εξομολογητήριο του συγγραφέα) και από τους: -κ. Κώστα Γραμματικάκη, ιό του τιμωμένου

-Κυρία Τιτίκα Μοιράκη, που υπήρξε για μια πολύ μακρά περίοδο ιδιαίτερα γραμματέας του αιμνήστου Γραμματικάκη κα από τον

-κ. Γεώργιο Πατεράκη, Γραμματέα της Περιηγητικής Λέσχης Ηρακλείου στις αρχές της δεκαετίας του '60, από τις Νεκρολογίες των:

- Μενέλαου Γ. Παρλαμά

- Μίμη Γραμματικάκη

- εφημερίδων «Αλλαγή», «Δημοκράτης», «Δράσις» και «Πατρίς» και τέλος από συνεντεύξεις με άτομα που γνώρισαν τον τιμώμενο.

από συνεντεύξεις με άτομα που γνώρισαν τον τιμώμενο.

Μετά την σύντομη αυτή εισαγωγή, μπαίνω τώρα στο κύριο θέμα της ομιλίας μου που είναι: «Αριστοτέλης Γραμματικάκης, ένας αξιόλογος Άνθρωπος, ένας θερμός Οροπεδιώτης»

1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Κ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ Ι.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Α. Οι πρόγονοι

Γενάρχη των Γραμματικάκηδων του Οροπεδίου Λασιθίου, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος, ήταν ο Γερο Γραμματικός «που διαφέντευε στο Οροπέδιο του Λασιθίου από το 1821 ως το 1840 ή 45. Είχε καταφύγει στα Λασιθιώτικα βουνά...διωγμένος από τον Τούρκο λίγο καιρό μετά την έκρηξη της Επανάστασεως του 21. Τον έλεγαν Παπαδόπουλο. ΚΓ είχε όπως λέει η παράδοση καλή θέση στο Πατριαρχείο της Κων/πόλεως. Μα σαν ήρθε στο Λασιθί αναγκάστηκε να γράφει γράμματα και αναφορές-μόνος εγγράμματος τότε ανάμεσα στους ορεσίβιους Λασιθιώτες- για να κερδίσει το ψωμί του. Έτσι οι Λασιθιώτες... που τον τίμησαν και τον αγάπησαν σιγά-σιγά και τον αναγνώρισαν σαν αρχηγό τους, του κόλλησαν με τον καιρό...το παρατσούκλι «Γραμματικός». Που με το απαραίτητο υποκοριστικό, αποτέλεσε σιγά- σιγά το τραγικό επίθετο της γενιάς μου» (13)

Ένας άλλος πρόγονος, πιθανόν ο παππούς ου, ήταν ο Νικόλαος Γραμματικάκης, καπετάνιος και Έπαρχος του Οροπεδίου Λασιθίου στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, γνωστός από την βοήθεια που πρόσφερε στον καπετάν Ατζαρά, να δραπετεύσει από τις Τουρκικές φυλακές (40)

Β. Γονείς - οικογένεια

Γονείς του Α.Κ.Γ ήταν:

α) Πατέρας ο Κων/νος Ν. Γραμματικάκης, μια πολύ σπουδαία προσωπικότητα του Οροπεδίου Λασιθίου των τελευταίων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα. Υπήρξε ο πρώτος Δήμαρχος του Δήμου Τζερμιάδω (θέση στη » οποία εξελέγη παμφηφεί σε μικρή ηλικία) Αργότερα διετέλεσε Φρούραρχος Οροπεδίου, Δημόσιος Κατήγορος, Γραμματέας του Ειρηνοδικείου Τζερμιάδω (68) και Τελώνης στο Σίσι το 1912(45).

β) Μητέρα η Ελένη Βορεάδη από την γνωστή μεγάλη οικογένεια των Βορεάδηδων του Τζερμιάδω, αδελφή του Αντωνίου, διακεκριμένου πνευματικού ανθρώπου και διαπρεπούς πολιτικού της Κρητικής Πολιτείας.

Ο Α.Κ.Γ. ήταν το τρίτο στην σειρά παιδί της οικογενείας. Πρώτος ήταν ο Νίκος, που εγκαταστάθηκε από νωρίς στην Θεσ/νίκη, όπου διετέλεσε Νομάρχης επί Ελευθερίου Βενιζέλου. Δεύτερη ήταν η Ευαγγελία, σύζυγος Ιωάννη Σπανάκη, μητέρα του ήρωα της Εθνικής Αντίστασης Κων/νου Σπανάκη, φοιτητού της Ιατρικής, που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στην Αγιά Χανίων στις 12-4-1945. Τρίτος ο Αριστοτέλης και τέταρτος ο Γιάννης, δικηγόρος, που εγκαταστάθηκε στην Κομοτηνή, όπου διετέλεσε Δήμαρχος της πόλης.

Γ. Γέννηση-παιδικά χρόνια Ο Α.Κ.Γ. γεννήθηκε το έτος 1901 στο Τζερμιάδω Λασιθίου, όπου πέρασε τα παιδικά του χρόνια, τα οποία σημάδεψαν βαθιά την ζωή του και με νοσταλγία συχνά τα αναθυμάται στα γραφτά του «Να γιατί σήμερα αναγνώστες και αναγνώστριες δεν είμαι μαζί σας, δεν είμαι του κόσμου τούτου...είμαι ο Βασιλιάς του χωριού....» (1)

Στο σχολείο του Τζερμιάδω έμαθε τα πρώτα γράμματα. Ας δούμε λοιπόν πώς περιγράφει ο ίδιος την πρώτη του επαφή με το....παρεκκλήσι των Μουσών του χωριού του «...Ο μακαρίτης ο πατέρας μου πήγαινε μπροστά κ εγώ πίσω- ουδέ καν με είχε πάρει από το χεράκι για να μη κακοσυνηθίζω- και με την τάξη αυτή «εις φάλαγγα κατ' άνδρα» φθάσαμε εμπρός στον πρώτο μου δάσκαλο, τον αείμνηστο Παναγιωτογιώργη, που οι χωριανοί μου τον είχαν παρατσουκλιάσει Σαλίσβουρη, για να τιμήσουν με τον τρόπο αυτό τον τότε πρωθυπουργό της Αγγλίας Σαλίσμπουρη, που είχε κάπως εκδηλωθεί ευνοϊκά στο αίτημα της Ενώσεως της Κρήτης με την Ελλάδα...». Μετά την διαδικασία της «εγγραφής» του στα κατάστιχα του Σχολείου «(ο Σαλίσμπουρης)...πήρε μια λυγερή κυδωνένια βίτσα και σπάθισε δυό τρεις φορές τον αέρα μπρος στα μάτια μου. Τον σπαθισμό του αέρα με την βίτσα τον συνόδευσε με την απαραίτητη συμβουλή: Φρόνιμα να περνάς, μου είπε. Γιατί εδώ την έχω την βίτσα» (21)

Σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία να πώς περιγράφει το πρώτο του μάθημα: «Όταν έπαιξε το κουδούνι και μπήκαμε μέσα στο σκολειό ο Παναγιωτογιώργης έγραψε με την κιμωλία ένα πελώριο Ο μικρό στον μαύρο πίνακα κ ύστερα μας είπε: -Ετούτونه που θωρείτε είναι το μικρό. Να το μάθετε ογλήγορα να το λέτε και να το ζωγραφίζετε στην πλάκα σας, γιατί αν δεν το μάθετε θα δουλέψει βίτσα. Ύστερα πλησίασε σε μένα και μου είπε: Εσύ να τα μάθεις γληγορότερα από τους άλλους. Και άμα το μάθεις θα σε σκολάσω να πας φαί του πατέρα σου στον «Ξερόκαμπο» (21). Η διδασκαλία του δεύτερου δασκάλου, του Ιωάννου Τζερμιά «που είχε το παρατσούκλι Πιταρίδης, που αργότερα... μπήκε στο δικαστικό σώμα...έπαιρνε διδακτέα ύλη από την τρέχουσα ζωή και καθημερινά μας έτερπε και πραγματικά μας edίδασκε με τον καθάριο και πραγματικό τρόπο της διδασκαλίας του με το υπέροχο πνεύμα του.... Τα ζωντανά θέλουν περιποίηση. Επειδή είναι καλοταϊσμένη η αίγα του Νικολή έκαμε τρία ριφάκια, ενώ η αίγα του Δημήτρη εκακοπόδοσε κ έκανε μονάχα ένα. Να τα καταλαβαίνετε αυτά παιδιά και ν' αγαπάτε τα ζώα. Γιατί αν δω κανένα σας να κακομεταχειρίζεται τον γάιδαρο των ή ν' αφήσει απότιστο το βόδι των ή να μην ανεβαίνει επάνω στις αμυγδαλιές νο μαζεύει αμυγδαλόφυλλα για την αίγα των θα του σπάσω στην πλάτη ένα μάτσο κυδι ;νένιες βίτσες» (24).

Και ενώ οι κυδωνιένιες βίτσες «εβασίλευαν» στο σχολείο, κατά τα λοιπά ο τράχηλος των νεαρών Οροπεδιωτών ζυγό δεν μπορούσε να υποφέρει και έτσι υπό την έμπνευση και αρχηγία του μικρού Αριστοτέλη οργανώθηκε ένα είδος παιδικής ανταρσίας, την οποία ο ίδιος μας διηγείται:

«θα κινήσουμε αύριο το πρωί για την χώρα. Εγώ την έχω ακουστά. Έχει μαγαζιά, καφενεία, χάνια, ντενεκετζίδικα, σιδεράδικα, τσαγκαράδικα, μαραγκούδικα. Ό,τι θέλεις έχει, θα μπούμε σαν παραγυιοί. Θα τρώμε, θα πίνουμε, θα παίρνουμε και λεφτά, θα γίνουμε πλούσιοι κ ύστερα θα γυρίσουμε στο χωριό καβάλα επάνω σε χρυσοσαμαρωμένα μουλάρια, με αργυρές σχάλες, μεταξωτά μπιστοκαπλόδετα μαλαματένια χαλινάρια και ξοπλιαστές πατατες...» (20). Παρά όμως τον άριστο σχεδιασμό (!), η επιχείρηση ματαιώθηκε, άγνωστο για ποιό ακριβώς λόγο.

2) Μαθητή Γυμνασίου

Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο Τζερμιάδω συνέχισε στο Γυμνάσιο Νεαπόλεως. Μαθητής της πρώτης τάξεως του Γυμνασίου έχασε τον πατέρα του (1913), οπότε η οικογένεια αποφάσισε ότι πρέπει να διακόψει τις σπουδές και να ασχοληθεί με την καλλιέργεια των πατρικών κτημάτων. Στην απόφαση αυτή αντιτάχθηκε η αδελφή του πατέρα του Μαοσία σύζυγος Γεωργίου Τζερμιά, πιο γνωστή με το παρανόμι «Λουλούδα», η οποία βρίσκει τη μάνα του και της λέγει: «Να σε βράσω γω και σένα και τους άλλους, που είπατε να βγάλετε το κοπέλι από το σκολειό. Ίδια αύριο θα το κατεβάσω μοναχή μου στο Γυμνάσιο στην Νεάπολη κ ότι θέλετε κάνετε. Δυό μέρες αργότερα μ' έβαλε να καβαλλικήσω στον γάιδαρο, φόρτωσε σακκούλες κ ακολουθώντας εκείνη πεζή κατεβήκαμε στην Νεάπολη. Κλαούριζα στον δρόμο για τον θάνατο του πατερα μου κ

εκείνη μου έλεγε: -Η μάνα σου είναι φοβισάρα και άπραγη. Εγώ πομένω στο πόδι του μακαρίτη του πατέρα σου. Μη φοβάσαι. Κι ας αποφασίσει κανείς κερατάς να σου πει «στραβά πατείς», με μένα , τη Λουλούδα, θα έχει να κάνει» (38)

Την επόμενη χρονιά, μαθητής της Β' Γυμνασίου, ήρθε στο Ηράκλειο (29) και φοίτησε στην Εμπορική Σχολή (65), όπου είχε διευθυντή τον πατέρα του Λεωνίδα Κύρκου, τον οποίο εκτιμούσε και σεβότανε πολύ και πάντα τον αποκαλούσε «ο Διευθυντής μου» (65) και απ' όπου πήρε πτυχίο (57).

3) Επαγγελματική δραστηριότητα (Α περίοδος: Γραμματικός- Δη μ. Υπάλληλος) Όπως αναφέρει ο ίδιος η πρώτη, «βιοποριστική», ας πούμε δραστηριότητα που άσκησε ήταν το «επάγγελμα» του γραμματικού. «Το αρχίσινα όταν ήμουν δέκα ή δώδεκα χρονώ και τόσο καλά πήγαινα, τόσα πολλά απέδιδε ώστε να αποτελεί το θέμα των συζητήσεων ανάμεσα στην μητέρα μου, που ήτο υπερήφανη για τον γραμματικό γυιό της και τις γειτόνισσες. -Πού πάει ο γυιός σου σήμερα;

-Πάει να γράψει ένα γράμμα του Πατεροδημήτρη.....

-Πληρώνει καλά;

-Οι Πατέρηδες είναι φιλότιμοι. Προχθές γέμισαν του παιδιού ένα ντρουβά με ξυνόχοντρο. Σήμερα χωρίς άλλο θα το φιλέψουν μ' ένα κεφάλι τυρί...» (43)

Μετά την αποφοίτησή του από την Εμπορική Σχολή Ηρακλείου και πριν από την στράτευσή του έλαβε μέρος σε διαγωνισμό για την πρόσληψη εφοριακών υπαλλήλων, στον οποίο επρώτευσε και για κάποιο χρονικό διάστημα, πριν και μετά την στρατιωτική του θητεία, διετέλεσε Δημόσιος Υπάλληλος.

4) Στρατιωτική θητεία

Το έτος 1919, σε ηλικία 18 ετών, κατατάχθηκε εθελοντής στον Ελληνικό Στρατό. Ύστερα από κάποια περιπέτεια εξ αιτίας των φιλοβενιζελικών του αισθημάτων, τέλη του 1920, εστάλη στην Μικρά Ασία. Εκεί προτάθηκε για έφεδρος αξ/κός, αλλά δεν αποδέχθηκε την πρόταση. Έλαβε μέρος στην Μικρασιατική εκστρατεία, όπου υπηρέτησε με τον βαθμό του λοχίου στο 27 Σύνταγμα Πεζικού της 10^{ης} Μεραρχίας του Γ' Σώματος Στρατού και έφθασε σχεδόν μέχρι τα προάστια της Άγκυρας (42). Να πώς περιγράφει ένα πολεμικό περιστατικό Γδυτής της σκληρής εκστρατείας: «Στις 15 Αυγούστου του 1921 από βραδύς έγιναν ένδεκα επιθέσεις από το 27^ο Σύνταγμα Πεζικού της 10^{ης} Μεραρχίας, για να καταληφθεί ο λόφος «Σαπάντζα» σαράντα χιλιόμετρα δυτικά της Άγκυρας. Όταν φθάσαμε στην κορυφή και εγκατασταθήκαμε από τον λόχο μας είχαν απομείνει επτά όλοι κ όλοι στρατιώτες, ανάμεσα στους οποίους γεροί και σώοι ο ανεψιός και ο μπάρμπας (Σημ. Σ. ο ίδιος ο ΑΚΓ και ο θεϊός και συνομίληκός του Παναγ. Ανυφαντάκης). Ο λόχος είχε 130 σκοτωμένους και πληγωμένους. Ο μπάρμπας όμως δεν είχε χάσει το χιούμορ του: -Ουδέν κακόν αμιγές καλού μωρέ κοπέλια. Εμυναμε μόνο 7 κ έτσι θα μας φθάσει η ζάχαρη που έχω να σας ψήσω τσάι που γιορτάζω σήμερα της Παναγίας. Αναψε φωτιά κι' έστεισε επάνω σε δύο πέτρες την караβάνα. Είχε ρίξει το τσάι και την ζάχαρη, όταν μια τούρκικη οβίδα έσκασε δέκα μέτρα μακρύτερα. Αναποδογύρισε η караβάνα, χύθηκε το τσάι. -Δεν πειράζει μωρέ κοπέλια. Σαν να τόπιαμε »(33)

Κατά την τελευταία περίοδο της θητείας του στην περιοχή του Εσκή-Σεχίρ ήταν υπεύθυνος των επαφών με τον Τουρκικό πληθυσμό, στον οποίο συμπεριφέρθηκε με άψογο τρόπο και του προσέφερε όση βοήθεια μπορούσε. Παρά ταύτα παρ' ολίγο να πληρώσει με την ζωή του την καλοσύνη του (χρονογρ. της 14.9.55)

Μετά την άτυχη έκβαση της Μικρασιατικής Εκστρατείας, φέροντας τον τιμητικό τίτλο του Εφέδρου Πολεμιστού επέστρεψε στην Ελλάδα και συνέχισε την σταδιοδρομία του σαν δημόσιος υπάλληλος στην Θεσσαλονίκη στην αρχή (χρονογρ. 19.1.67), στο Ηράκλειο αργότερα (18.1.67)

5) Επαγγελματική δραστηριότητα (Β' Φάση: έμπορος, υπάλληλος, βιομήχανος)

Ο ΑΚΓ γρήγορα διαπίστωσε ότι η υπαλληλική δραστηριότητα δεν ικανοποιούσε τις φιλοδοξίες του. Αξιοποιώντας πιθανότατα ένα βοήθημα που έλαβε από την Πολιτεία σαν έφεδρος πολεμιστής, ασχολήθηκε με το εμπόριο. Οικονομικός εγκέφαλος εμπορικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων, ίδρυσε και διηύθυνε σοβαρούς εμπορικούς και βιομηχανικούς οίκους, όπως την Εταιρεία ραφιναρίσματος λαδιού «Τάλως», την οποία διηύθυνε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Παράλληλα με τις εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες κάνει την εμφάνισή του σαν δημοσιογράφος και λογοτέχνης στον τοπικό τύπο (εφημερίδες Ανόρθωσις, Νέα Εφημερίδα, Ελεύθερη Σκέψη κ. λ. π) με το ψευδώνυμο Τέλης Άλλης.

6) Πολίτης & Δημοτικός Σύμβουλος Ηρακλείου

Με βαθιές πολιτικές οικογενειακές καταβολές παρουσιάζεται από μικρή ηλικία «πολιτικοποιημένο» άτομο που δεν κρύβει τα φιλικά του αισθήματα προς την Βενιζελική παράταξη, τα οποία εκδηλώνει πριν αποκτήσει το δικαίωμα να τα στηρίξει με την ψήφο του: «Χίλιοι Αγγέλοι "άπανε στις στράτες στα σοκάκια ζήτω οι Βενιζιλικοί κάτω τα μπατζακακία» (27) Η μεγάλη αγάπη που έτρεφε για την πόλη του Ηρακλείου και το έντονο ενδιαφέρον του για τα κοινά τον ώθησαν να αναμειχθεί στα Δημοτικά της πόλεως του Ηρακλείου. Υπέβαλε υποψηφιότητα και εξελέγη με μεγάλη πλειοψηφία στο Δημοτικό Συμβούλιο, του οποίου ήταν το νεώτερο μέλος. Χαρακτηριστικό της δημοτικότητάς του ήταν το γεγονός ότι ακόμη και σε εκλογές στις οποίες δεν είχε θέσει υποψηφιότητα έλαβε μεγάλο αριθμό ψήφων! Φανατικός Βενιζελικός, συνδέθηκε με φιλία με τον Κ. Καραμανλή, τον οποίο εκτιμούσε πολύ.

Οι ακρότητες της μεταπολεμικής πολιτικής αντιπαράθεσης του προκαλούσαν μεγάλη λύπη και βλέποντας ότι η Ελλάδα ερχόταν σε δεύτερη μοίρα προσπαθούσε με τα γραπτά του να διδάξει ότι «το μέλλον μας; βρίσκεται στην Ελλάδα και πουθενά αλλού» (14)

7) Οικογενειάρχης

Έχοντας εξασφαλίσει τις βασικές προϋποθέσεις για την δημιουργία οικογένειας, αρχές της δεκαετίας του 1930, νυμφεύτηκε την εκλεκτή Ηρακλειώτισσα Μαρία Βαρδάκη, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά:

-Την Όλγα ,εγκατεστημένη σήμερα στις ΗΠΑ

-Τον Κωνσταντίνο, εκλεκτό δημοσιογράφο, διάδοχο του στην διεύθυνση της Μεσογείου και

-Τον Γιώργο, διακεκριμένο Πανεπιστημιακό δάσκαλο, τέως πρύτανη Πάνεπιστημίου Κρήτης και σημερινό Πρόεδρο του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Διατηρούσε πάντα άριστες σχέσεις με όλους τους συγγενείς του, οι οποίοι τον αγαπούσαν και τον σέβονταν πολύ. Υπήρξε υποδειγματικός σύζυγος και πατέρας. Είχε την ευτυχία να δει τα παιδιά του να σταδιοδρομούν σαν κοινωνικοί παράγοντες και σαν επιστήμονες και ένιωσε την χαρά να δει τα παιδιά των παιδιών του.

8) Αντιστασιακή δράση

Κατά την διάρκεια της κατοχής ανέπτυξε σημαντική αντιστασιακή δράση. Σε πρώτη φάση δημοσιογραφώντας στα μικρά αντιστασιακά έντυπα, ιδιαίτερα στην εφημερίδα «Νίκη», όργανο της Εθνικής Οργάνωσης Κρήτης (ΕΟΚ), που ιδρύθηκε στο Ηράκλειο τέλη του 1942 και αργότερα μέλος αντάρτικων μονάδων. Επειδή η αντιστασιακή του δράση έγινε γνωστή στους Γερμανούς, αναγκάστηκε απ' ενός μεν να μεταφέρει την οικογένειά του για ασφάλεια αρχικά στο Οροπέδιο, αργότερα δε στον Μοχό , ενώ ο ίδιος αναγκαζότανε να κρύβεται στις δυτικές πλαγιές της Σελένας (35). Αργότερα ακολούθησε το αντάρτικο σωμα του Γιάννη Μπαντουβά και Ν. Πλεύρη και έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις του αεροδρομίου κατά την απελευθέρωση του Ηρακλείου, όπου κινδύνεψε να χάσει την ζωή του μαζί με τον γιατρό Οικονομίδη (14).

9) Δημοσιογραφική και εκδοτική δράση

Κατεχόμενος από το πάθος της δημοσιογραφίας ξεκίνησε να γράφει στις εφημερίδες από πολύ νωρίς, παράλληλα με τις άλλες δραστηριότητές του. Από την πρώτη του εμφάνιση στον τοπικό τύπο, επισημάνθηκε το δημοσιογραφικό του ταλάντο και εντυπωσίασε η ποιότητα των κειμένων του. Η υπογραφή Τέλης Άλκης ανεζητείτο με πάθος από τους απαιτητικούς αναγνώστες.

Η έντονη επαγγελματική δραστηριότητα που ανέπτυξε κατά την προπολεμική περίοδο δεν εμείωσε καθόλου το μέγα πάθος της δημοσιογραφίας. Όπως δε παρατηρεί ο Μεν. Παρλαμάς « Η σπίθα...δεν έσβησε ούτε μέσα στη λίγδα των εργοστασίων. Άναψε πάλι στην κατοχή, στις μικρές σελίδες των αντιστασιακών εφημερίδων για να φουντώσει ύστερα στο μέγαρο της οδού Χάνδακος...» (56)

Στα μέσα του 1946 η Περιφερειακή Διοίκηση του κόμματος των Βενιζελικών Φιλελευθέρων αποφάσισε να εκδόσει δική της εφημερίδα και ο ΑΚΓ υπήρξε ένα από τα βασικότερα στελέχη του νέου εντύπου. Πράγματι το πρώτο φύλλο της εφημερίδος «Πατρίς» κυκλοφόρησε στις 24 Ιουνίου 1943 με πρωτοσέλιδο, ολοσέλιδο κύριο άρθρο με τίτλο «Κρήτη και Βενιζελικοί Φιλελεύθεροι» με υπογραφή ΑΚΓ. Για πολύ καιρό ο Γραμματικάκης συνεργαζότανε στενά για την έκδοση της Πατρίδας της οποίας ήταν ο κύριος αρθρογράφος. Παρά ταύτα άλλο ήταν το όνειρο του, το οποίο τελικά δεν άργησε να γίνει πραγματικότητα. Έτσι στις 23 Οκτωβρίου 1950 κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο της δικής του, κατά δικής του εφημερίδας με τον φιλόδοξο τίτλο «Μεσόγειος».

Ένα μήνα αργότερα έκανε την εμφάνισή της στην 2^η σελίδα της Μεσογείου μια στήλη με τον τίτλο «Χρονογραφικές Σημειώσεις» και την υπογραφή «Χρονογράφος». Η στήλη αυτή, από τις μακροβιότερες στον Ελληνικό τύπο και με υψηλή αναγνωσιμότητα, θα έχει καθημερινή παρουσία επί 33 χρόνια και μέχρι την παραμονή του θανάτου του συντάκτη της (2-10-83)

Επί τρεις και πλέον δεκαετίες ολόκληρη σχεδόν η «Μεσόγειος» ήταν γραμμένη, οριζοντίως και καθέτως, όπως προσφυώς αναφέρεται σε κάποια νεκρολογία του, από τον ΑΚΓ. Άρθρα, σχόλια, πολιτικά ρεπορτάζ, χρονογραφήματα, διηγήματα, σατυρικός στίχος, όλα γραφότανε από τον ίδιο. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η «Μεσόγειος» κατόρθωσε να γίνει μια από τις εγκυρότερες Ελληνικές εφημερίδες.

Π. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Μετά την σύντομη, κατά χρονολογική σειρά, παρουσίαση των σημαντικότερων σταθμών της ζωής του ΑΚΓ, ας δούμε ποιος ήταν ο άνθρωπος και ας εμβαθύνουμε στον χαρακτήρα του.

Γεννημένος σε μια εποχή και σ' ένα χώρο, όπου οι ήρωες κυκλοφορούσαν ακόμη με σάρκα και οστά και όπου οι Εθνικοί Αγώνες ήταν πρόσφατα γεγονότα και όχι μυθολογικές αναφορές, γαλουχημένος με τις ευγενείς πατριωτικές παραδόσεις, που οι ρίζες των φθάνουν στις όχθες του Βοσπόρου, ο ΑΚΓ ανήκε στην γενιά των Νεοελλήνων, για τους οποίους η έννοια Πατρίδα ήταν κάτι το χειροπιαστό, μια απτή πραγματικότητα.

1. Φυσική παρουσία

Μάλλον υψηλού αναστήματος, ευθυτενής, με κανονικά χαρακτηριστικά, με οξύ και διαπεραστικό βλέμμα, ευκίνητος, ήταν απλός στους τρόπους και πάντοτε χαμογελαστός. Διαθέτοντας μια πολύ καλή υγεία και μια ασυνήθιστη αντοχή σε εργασία, προικισμένος με μεγάλη οξύνοια και ευφυΐα ο ΑΚΓ υπήρξε μια ξεχωριστή προσωπικότητα, που διακρίθηκε σε όλοι τους τομείς με τους οποίους καταπιάστηκε.

2. Χαρακτήρας

Δίκαιος, υπόδειγμα καλοσύνης, ευσπλαχνικός και φιλόανθρωπος, βοηθούσε με προθυμία όσους βρισκόταν σε δύσκολη θέση. Ανεξίκακος, συγχωρούσε πάντα τους ανθρώπους που τον πικράναν, ακόμη και αυτούς που επεδίωξαν να τον βλάψουν. «Αγαπούσε ακόμη και τους εχθρούς του» (5Ε'). Τίμιος στην συμπεριφορά και στις σχέσεις του, αντιστάθηκε με δύναμη σε όλους τους πειρασμούς.

Βαθιά συναισθηματικός και ονειροπόλος, αφήνει συχνά τον εαυτό του να παρασυρθεί σε αναπολήσεις γεγονότων των παιδικών του χρόνων και σε «Στιγμές Ευτυχίας» βρίσκει μια ακόμη αφορμή για να βλάψει (6). Η μνήμη του πατέρα του ήταν για αυτόν το πιο γλυκό μυστικό, το πιο θερμό, το πιο ανέκφραστο (6).

Εξαιρετικά επίμονος, υποστήριζε σταθερά την άποψή του και δύσκολα υποχωρούσε στις επιδιώξεις του. Παράδειγμα η ίδρυση του Γυμνασίου Τζερμιάδω.

Καθόλου μοιρολάτρης έλεγε «όχι να χορεύουμε κατά πως μας παίζουνε την λύρα, μα να κάνουμε να παίζεται η λύρα κατά πως θέλουμε να χορεύουμε» (15)

Προσηνής, άκουγε πάντα με προσοχή και ενδιαφέρον τα προβλήματα των συνανθρώπων του, για την επίλυση των οποίων κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια, ακόμη και αν επρόκειτο να συγκρουσθεί με κάποιον. Πολυμαθής, εύστροφος, διέθετε έκτακτα πνευματικά προσόντα και πολλές σπάνιες ικανότητες. Φαινόμενο αντοχής και εργατικότητας, υπήρξε ένας από τους πολυγραφότερους και πιο χαλκέντερους του δημοσιογραφικού στίβου σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Παθιασμένος φυσιολάτρης, μόλις του το επέτρεπαν οι υποχρεώσεις του, έπαιρνε άλλοτε μεν την αγαπημένη του σκυλίτσα, το δίκαννο και το τζιπ και ανέβαινε στα Λασιθιώτικα βουνά, για να ζήσει την ομορφιά τους. Άλλοτε δε το καλάμι του ψαρέματος και κατευθυνόταν σε μια ήσυχη θαλασσιά, όπου περνούσε ώρες περισυλλογής «ασχολία και αφορμή να επικοινωνήσει γαλήνια με την Κρήτη και να συνθέσει ολόκληρη την ύλη της ημέρας για την «Μεσόγειο» (21). Εκατοντάδες χρονογραφήματά του είναι εμπνευσμένα ή περιγράφουν τις αγαπημένες του αυτές φυσιολατρικές ενασχολήσεις. Θυμάται και χρησιμοποιεί στα γραφτά του πλήθος μαντινάδες, απ' εκείνες που άκουγε σαν παιδί από τους χωριανούς του. «Βρέχει ο Θεός και βρέχεται

η γης να βγάλει βρούβες να
πάμε να γιομίσουμε τις
ξομπλιαστές μας βούργιες»

Εργατικός μέχρι υπερβολής, έφθανε πρώτος στο γραφείο του και αποχωρούσε τελευταίος. Κυνήγησε με πάθος την ζωή, την οποία πάλεψε πολύτροπα και θαρραλέα και προ παντός ακούραστα και πανάξια.

Αγαπούσε πραγματικά τον λαό. Κανένας δεν ζωγράφισε τόσο παραστατικά όσο αυτός τους ανθρώπους του βουνού και του κάμπου, τους μόχθους των, τα πάθη των και τις αδικίες που υφίσταντο. (56). Συντηρητικός αλλά όχι αντιδραστικός στις ιδέες του,

αγαπούσε με πάθος την Πατρίδα του και καταδίκασε τις ακρότητες από οπουδήποτε κι αν προέρχονταν.

Αγνός πατριώτης, ένωθε το αίμα του «σταλαγματιά -σταλαγματιά να χύνεται για την Ελλάδα» (6), ενώ κάπου αλλού εξομολογείται : «...Πέρασα φουρτούνες στην ζωή μου, τώρα και πενήντα χρόνια, σκάλες με αμέτρητα σκαλιά, αμέτρητα και προς τα κάτω και προς τα άνω βρίσκονται μπροστά μου. Τίποτε άλλο δεν μου είχε γράψει η μοίρα μου....Βρέθηκα παρέα με ισχυρούς, ισχυρός σαν κΓ αυτούς, κοιμήθηκα νηστικός κάτω από γέφυρες με ανθρώπους πτωχούς, από όλους πτωχότερος. Φέρθηκα ευεργετικά σαν άγιος, κακούργησα εγκληματικά σαν δαίμονας. Όμως κάπου έμεινα σταθερός. Στην Ελλάδα....»(12).

Η Κρήτη ήταν για αυτόν κάτι ιερό «...το κάθε τι που σχετίζεται με την Κρήτη έχει αγιάσει» (47). Εγνώριζε σε βάθος τα προβλήματά της, πάντοτε έπαιρνε θέση πάνω σ' αυτά και κατέβαλε προσπάθειες για την επίλυσή τους. Φανατικός Οροπεδιώτης, αγαπούσε με πάθος την ιδιαίτερη πατρίδα του και η αγάπη αυτή στο αιθαλές «περιβόλι» του, όπως με τρυφερότητα αποκαλούσε το Οροπέδιο, κράτησε μια ζωή.

Φαίνεται όμως ότι τα αισθήματά του δεν έβρισκαν πάντα την ίδια ανταπόκριση, τουλάχιστον σε μια μερίδα των συγχωριανών του. Μεγαλόψυχος όμως εκείνος σημειώνει: «Ας είναι. Τους αγαπώ τούτου, τους Τζερμεδιανούς παλιούς και καινούργιους. Παλιοί και καινούργιοι Τζερμεδιανοί! Τους πίκρανα με πίκρανα μα τους αγαπώ και μ' αγαπούν. Το αίμα νερό δεν γίνεται (Μεσόγ. 16-9-55)

Θρησκευόμενο άτομο, σεβότανε και τιμούσε την Ορθόδοξη Εκκλησία. Ένα αγίο της όμως τον αισθανότανε πιο δικό του και τον τιμούσε ιδιαίτερα. Είναι ο Άη Γιώργης ο Ασφεντάμης, που το εκκλησάκι του βρίσκεται στις δυτικές πλαγιές της Σελένας, πιο πάνω από το Μοναστήρι της Καρδιώτισσας. Ο Άη Γιώργης ο Ασφεντάμης είναι ο καλός φίλος με τον οποίο κάποτε συνδιαλέγεται και πάρα πολλές φορές μνημονεύει στα χρονογραφήματά του. Είναι ο προστάτης Άγιός του. «...Ασφεντάμη τον λεν τον Άγιο Γεώργιο τον δ κό μου...Χρόνια τώρα-χρόνια πολλά- από τότε που μικρούλης ακόμα, εναπέθεσα μια φοβερή νύχτα καταιγίδας, μέσα στο μικρό ήρεμο σπιτάκι του με κατάνυξη και εμπιστοσύνη απόλυτη την κυνηγημένη από την κακοτυχία και την ορφάνια ανήμπορη και αδύνατη ύπαρξή μου, δεν χωρίσαμε...» (3)

3. Δημοσιογράφος

Από την πολυκύμαντη ζωή του ΑΚΓ εκείνο που είναι σήμερα γνωστό στον πολύ κόσμο, είναι η δημοσιογραφική του δραστηριότητα. Προικισμένος από την φύση με όλα τα χαρίσματα του δημοσιογράφου, έκανε από νωρίς την εμφάνισή του στον τοπικό τύπο, όπως είδαμε προηγουμένως. Η ανεξάντλητη ζωτικότητα του μεταστοιχειωμένη σε σκέψη, έπαιρνε την μορφή εφημερίδας κάθε πρωί.

Σαν δημοσιογράφος χαρακτηριζότανε από την ζωντάνια της πέννας, την γλαφυρότητα της γραφής, την πολυμάθεια και ην ευπρέπεια. Υποστήριζε με σθένος τις απόψεις του, αλλά δεν έκανε ποτέ προσωπικό πόλεμο. Η φήμη του ξεπέρασε τα όρια της Κρήτης, ακόμη και τα σύνορα της χώρας. Το δημοσιογραφικό του έργο , χιλιάδες σελίδων κειμένων, είναι εντυπωσιακό σε όγκο και ποιότητα, ασφαλώς δε θα μείνει υποδειγματικό.

Σαν εκδότης υπήρξε άριστος επαγγελματίας, πολύ προοδευτικός και πρωτοπόρος στον κλάδο του. Πρώτος μεταξύ των συναδέλφων του εκδοτών έφερε και χρησιμοποίησε:

α) μαγνητόφωνο, που ήταν από τα πρώτα που ήλθαν στο Ηράκλειο και το οποίο λειτουργούσε με χορδή αντί ταινίας

β) τηλέτυπο, μηχανήμα παρεμφερές με την συσκευή Μορς, που μετέδιδε κείμενα με λατινικούς χαρακτήρες. Με το μηχανήμα αυτό ελήφθη στην Μεσόγειο η είδηση για την ανάθεση εντολής σχηματισμού Κυβερνήσεως στον Κ. Καραμανλή μετά τον θάνατο του Παπάγου, τον Οκτώβριο του 1955.

γ) ταχυπαιστήριο για την εκτύπωση της εφημερίδος, που το έφερε από την Βοστώνη δ) επίσης, πρώτη η «Μεσόγειος» συνδέθηκε με telex με το Αθηναϊκό Πρακτορείο.

Ο ΑΚΓ ενημερωνότανε από εφημερίδες και τηλεγραφήματα, ραδιόφωνο κ.λ.π. Τα παιδικά του βιώματα από το Τζερμιάδω αποτελούσαν σημαντική πηγή έμπνευσης για τα χρονογραφήματά του, από τις στήλες των οποίων παρελαύνουν όλοι οι γραφικοί τύποι του Οροπεδίου και τα :ποία αποτελούν σήμερα σημαντικές πηγές ιστορικών πληροφοριών. Στις ηθογραφίας που δημοσίευε τις χρονιάρες μέρες έχουν καταγραφεί τα ήθη και τα έθιμα του Οροπεδίου, που σήμερα έχουν ατονήσει ή έχουν ξεχαστεί τελείως.

Ας δούμε τώρα από πρώτο χέρι πώς γράφονταν τα περίφημα εκείνα χρονογραφήματα, που ήταν το πρώτο κείμενο που αναζητούσαν και διάβαζαν οι αναγνώστες της εφημερίδος του: «...σας βεβαιώνω ότι συνήθως απαιτείται διπλάσιος χρόνος...για να βρω το θέμα με το οποίο θα σας απασχολήσω απ' όσος χρόνος θα απαιτηθεί για να το φορμάρω και να το υπαγορεύσω στην γραμματέα μου. Έτσι μπορεί να σκέφτομαι δύο ώρες για να βρω το θέμα. Ενώ είναι αρκετή μισή ώρα, κάποτε κι' ένα τέταρτο μονάχα για να μετουσιωθεί το θέμα σε χρονογράφημα...» (48)

Στο κεφάλαιο αυτό νομίζω πως πρέπει ,να ενταχθούν και ορισμένες άλλες δραστηριότητες που συνδέονται με την δημοσιογραφική του ιδιότητα: α) Το μεγάλο ενδιαφέρον του για την αναβάθμιση και την πρόοδο του επαρχιακού τύπου τον ώθησε να πάρει την πρωτοβουλία για την ίδρυση ή κατ' άλλους την αναβίωση της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων, της οποίας επί 20 χρόνια υπήρξε ο εκλεγμένος πρόεδρος. Με την ιδιότητα αυτή εργάστηκε σκληρά και βοήθησε σημαντικά τον μέχρι τότε παραμελημένο ημερήσιο επαρχιακό τύπο. Μεταξύ άλλων πέτυχε την ρύθμιση των χρεών, την μείωση των τελών του ΟΤΕ , του Ταχυδρομείου κ.λ.π.

β) Μεγάλη δραστηριότητα ανέπτυξε και σε ένα άλλο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος τομέα σχετικά με την συγκοινωνιακή σύνδεση της Κρήτης με τον υπόλοιπο κόσμο. Γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '60 και πριν από την δρομολόγηση των οχηματαγωγών των ιδιωτικών εταιρειών στις γραμμές της Κρήτης, με πρωτοβουλία της Περιγητικής Λέσχης Ηρακλείου συστάθηκε μια άτυπη Επιτροπή, η ονομασθείσα «Επιτροπή Συγκρητισμού», στην οποία μετείχαν οι Δήμαρχοι της Κρήτης, διάφοροι φορείς κ.ά. Σκοπός της Επιτροπής ήταν η άμβλυνση των τοπικιστικών διαφορών, η ενιαία προβολή της Κρήτης στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, η προώθηση του τουρισμού, η προβολή και η επίλυση γενικότερου ενδιαφέροντος προβλημάτων κ.ά . Η επιτροπή αυτή συνεδρίαζε εναλλάξ στις έδρες των Δήμων και στα πλαίσια των συνεδριάσεών της παρουσιάστηκε για πρώτη φορά η ιδέα σύνδεσης της Κρήτης με οχηματαγωγά πλοία και η λειτουργία ακτοπλοϊκής γραμμής μεταξύ Καστελλίου Κισσάμου και

Γυθείου. Πρόεδρος και ψυχή της πρωτοποριακής αυτής Επιτροπής ήταν ο ΑΚΓ, είναι δε κρίμα που αυτή δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει τότε τους πάντα επίκαιρους στόχους της (66-67)

γ) Με δικές του ενέργειες και δημοσιογραφικές πιέσεις πραγματοποιήθηκαν και διάφορα άλλα πολύ σημαντικά έργα στην ιδιαίτερη πατρίδα του όπως:

- η ίδρυση του Γυμνασίου Τζερμιάδω, για την οποία ο ίδιος γράφει « Αυτό το Γυμνάσιο...είναι μια λογής πνευματικό μου -παιδί. Είναι έργο μου. Μεταχειρίστηκα χίλια δυο τεχνάσματα, όλη την επαγγελματική μου διπλωματία όλη την επιρροή μου στον Καραμανλή, όλη τη θέρμη της φιλίας μου με τον τότε Υπουργό Εθνικής Παιδείας κ. Γ. Βογιατζή για να καταφέρω να ιδρυθεί» (32)
- η βελτίωση της βατότητας του δρόμου Γωνιές- Οροπέδιο Λασιθίου
- η ανόρυξη γεωτρήσεως από την οποία υδρευόταν μέχρι πρότινος το Τζερμιάδω
- η κατασκευή των αποθηκών της ΕΓΣ στο Τζερμιάδω
- η δημιουργία του πατατοσπορείου Λασιθίου κ.ά.

111. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Το κύριο έργο που άφησε ο ΑΚΓ είναι η τεράστια δημοσιογραφική παραγωγή χιλιάδων σελίδων, η παρουσίαση και η ανάλυση η του οποίου δεν μπορεί να γίνει στα πλαίσια μιας ομιλίας. Από το τεράστιο αυτό έργο δανείστηκα κάποια αποσπάσματα, κυρίως από τα χρονογραφήματά του, για στηριξη του κειμένου μου. Και τώρα επιτρέψτε μου να παρουσιάσω ένα-δυο δείγματα της ποιητικής του ενασχόλησης, για να γίνει ευρύτερα γνωστή μία άλλη πτυχή της πνευματικής του παραγωγής. Ξεκινώ με ένα μικρό ποίημα, που όπως λέε- ο ίδιος «ίσως να το σκάρωσα στα παιδικά μου χρόνια...» και το οποίο δημοσίευσε ανήμερα τ' Αη Γιαννιού, στο οποίο ο ποιητής δίνει μια όμορφη εικόνα του κάμπου, του Λασιθιού, που γιορτάζει αυτή τη μέρα:

«Στου κάμπου λιμνοθάλασσες φιρή-φιρή στις στράτες μ' ακονισμένα δρέπανα στης χαλασιάς τ ακόνια σειραδιαστοί μια έρχονται μια παν οι ζευγολάτες να στήσουν πύργουκαι βουνά τις θημωνιές στ' αλώνια κΓ ως το καθάριο πρωινό

ο μπάτης αρχινήσει και τ' αεράκι ανάλαφρο απ'το βουνό φισήσει οι μύλοι οι ανεμόμυλοι γυρνάν όλο γυινάνε σαν βάρκες που για ψάρεμα εις τ' ανοιχτά τραβάνε» (6) Αργότερα σε ηλικία 26 ετών δημοσιεύει ένα συγκινητικό αφιέρωμα στη μνήμη του μεγάλου λαϊκού ποιητού της περιοχής μας, του αιμνήστου Διαλυνομιχάλη. « Απόψε η νύχτα έπεσε με κούφιο μουγκρητό με σιγανά μουρμουρητά μηνύματα θανάτων

έτσι σαν ανακάτωμα σε ενα αναφυλλητό σαν πεθαμένων έγερση-ανοίγματα μνημάτων
..... και καταλήγει
και είπα «πού ήρωες τον παν τον στιχουργό χωρίς ψαλμούς και θυμιατά και δίχως σημαντήρια

και κάποιο νυχτομίλημα μ' απάντησε αργό στης φήμης τα υπερκόσμια και άφθαρτα ερμητήρια» Πλούσια φαίνεται ότι ήταν και η ποιητική .παραγωγή του ΑΚΓ αλλά διάσπαρτη όπως είναι σε διάφορα έντυπα είναι δύσκολο να εκτιμηθεί το μέγεθος και η αξία της.

IV. ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Παρακολουθώντας τα γραφτά του κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, παρατηρούμε μια διάθεση αναδρομής στο- παρελθόν, με διάχυτη μια τάση μελαγχολίας, που επιτείνεται από μια βαρικοΐα που τον ταλαιπωρεί. «Ήξερε τώρα και πολύν καιρό να αισθάνεται τις ειρωνείες το)ν ελπίδων! Είχε μάθει πια την φρικτή λέξη που

Επιγραφή την έχουνε τα σπίτια κι' είναι τάφοι» (56) Σε ένα «Ευλαβικό μνημόσυνο» εξομολογείται πως «τώρα και αρκετό καιρό έχω την εντύπωση πως βρίσκομαι μόνος στον κόσμο!...Ναι, είμαι μόνος, κατάμονος. Και γύρω μου στριφογυρίζει με εκπληκτική ταχύτητα το παρελθόν σε όλες του τις φάσεις...». Αναθυμάται πολιτικούς,

στρατιωτικούς, δημοσιογράφους, εμπόρους, συμμαθητές «νεοσύλλεκτοι όλοι τους στα λειβάδια της Αθανασίας. ΚΓ εγώ μόνος μου, μόνος μου, μόνος μου. Μόνος κΓ έρημος. Καταλάβετε λοιπόν φίλοι μου την μοναξιά μου και λυπηθείτε με. Αλλά δεν είμαι μόνος μου. Ψέματα σας είπα. Έχω τα εγγονάκια μου...» (46)

Λίγες μέρες πριν από τον θάνατο του στις 25-9-83 δεν υπάρχει πιά η στήλη «Τα γεγονότα σε στίχους» από την οποία ο ΑΚΓ σατύριζε καθημερινά τώρα και πολύ καιρό την επικαιρότητα και λίγες μέρες αργότερα στις 28-9-83 γράφει: «Νιώθω να μικραίνουν οι μέρες να μεγαλώνουν οι νύκτες ".αι η κατάσταση αυτή με θλίβει και με στενοχωρεί τόσο πολύ...(52)

Το κύκνειο άσμα του Χρονογράφου, που δημοσιεύεται ακριβώς την παραμονή του θανάτου του, είναι ένα «ταξίδι στα περασμένα» που ξεκινά από το αγαπημένο του Οροπέδιο. Θαυμάζει τον έναστρο ουρανό του, αφουγκράζεται τις φωνές του χωριού που κοιμάται «Ήταν...ο κόσμος εκείνο το βράδυ μια γαλήνη απόλυτη που την συντρόφευαν στο εκστατικό τραγούδι της σιωπής της τα ρυθμικά κοάσματα των βατράχων και οι γαύγες του Καρτσώνη. Τέτο ος ήταν εκείνο το βράδυ ο κόσμος ο πεθαμένος. Μεγάλος κόσμος, νεκρός, θλιμένος. ΚΓ ένας μικρός κόσμος πλάι μου ζωντανός και χαρούμενος αυτός....» (59)

Την επομένη, 3-10-83, ημέρα Δευτέρα, τις βραδινές ώρες, ο αξιόλογος Άνθρωπος, ο μεγάλος πατριώτης, ο διακεκριμένος δημοσιογράφος, ο θερμός Οροπεδιώτης, εγκατέλειπε την πρόσκαιρη ζωή, ικανοποιημένος ότι φάνηκε αντάξιος των προγόνων του. Η δράση και το παράδειγμά του ας αποτελέσουν οδηγό όλων μας και η μνήμη του ας παραμείνει πάντα ζωντανή σ' αυτούς που τον γνώρισαν και τον αγάπησαν.

I.Καραβαλάκης

Αγριανά 8.8.01

